

arxiu

El pedagog que va idear un projecte socialdemòcrata per a Catalunya. Josep Pallach

[vista prèvia >](#)

Què hagués passat si Josep Pallach no hagués mort prematurament? És una pregunta sense resposta. El que sí que sabem, però, és la trajectòria des de la seva militància juvenil en el comunisme del POUM fins a lluitar per liderar l'espai socialista després de la dictadura. Pallach va ser un avançat al seu temps, ja que les idees que ell defensava van acabar fent-se hegemòniques dins l'espai socialista. La seva vida és la crònica d'un temps convuls i d'una esperança que, per desgràcia, ell amb prou feines va poder veure realitzada.

Montserrat Tura

Exconsellera d'interior i justícia, i metgessa

@montserrat_tura

El 1977, quan les primeres eleccions lliures després de 41 anys de dictadura franquista començaven a ser plausibles, moria a l'edat de 56 anys una ment preclara del pensament socialista: Josep Pallach (1920-1977). Pallach havia cavat trinxeres els darrers mesos de la Guerra Civil, havia viscut la retirada republicana, els camps de concentració a França i l'exili; i formava part d'aquella mena de pensadors que fan aproximacions intel·lectuals a les diverses doctrines polítiques però que, alhora, reconeixen una empremta profunda de la seva pròpia experiència en temps convulsos.

Arrels

Josep Pallach va néixer a Figueres, una ciutat de tradició federalista i amb organitzacions sindicals autogestionades reeixides des de l'inici del segle XX. Fill d'una família humil, la mare es dedicava a vendre bestiar al mercat i el pare va ser ferroviari i gallinaire, a més de ser regidor d'ERC durant la II República. Com a jove rebel, va militar precoçment a les joventuts del Bloc Obrer i Camperol (BOC), partit comunista

català que no acceptava la disciplina de Moscou i que el 1936 es fusionaria amb l'Esquerra Comunista per formar el POUM. Testimoni de primera fila de la persecució per «dissidents» en el món comunista fins a la «desaparició» del propi Andreu Nin (1892-1937) a mans de la policia estalinista. Podem afirmar que aquesta empremta el va convertir en anticomunista i que no va deixar de ser-ho al llarg de la seva vida. L'atac recíproc entre comunistes i socialistes marcaria la política de la resistència durant les dècades de 1950 i 1960.

Després de combatre al front, on es va allistar com a voluntari, i un cop passada la frontera, estigué poques setmanes als camps de concentració del sud de França on uns coneguts aconseguiren portar-lo a Montpeller; allà va cursar estudis de Filosofia i Lletres a la Residència de la Fundació Ramon Llull, impulsada per la Generalitat. Acabats els estudis, amb una França ocupada pels nazis, decideix tornar a Catalunya per reimpulsar el moviment des d'una visió socialista. En aquesta refundació Pallach ja opta per deixar enrere els postulats comunistes de la seva

mil·litància juvenil i aposta per una visió socialista. En una de les trobades clandestines, tornarà a ser detingut i posteriorment interrogat sota tortura i empresonat a Figueres i Girona. D'aquesta darrera presó aconseguirà fugir-ne, convertint-se en una referència per a tots els republicans perseguits. Aquest fet el tornà a portar al camí de l'exili. Durant els seus més de 20 anys d'exili a França, Pallach es va llicenciar a la Universitat de la Sorbona en pedagogia i psicologia i va treballar en diferents escoles i instituts com a professor.

L'aposta per la socialdemocràcia europea

Després de la seva fuga de la presó de Girona i durant l'exili francès, no deixa l'activitat política. Milita al Moviment Socialista de Catalunya (MSC) i assisteix al seu Congrés de Tolosa del Llenguadoc. El partit, però, s'escindirà entre els ortodoxos del marxisme dogmàtic i els que miren cap a la socialdemocràcia alemanya. Pallach es troba en aquest segon grup. En la revista *l'Endavant* hi escriu sobre les conseqüències de la divisió d'Europa des del final

En constatar les diferències amb altres formacions socialistes el 1974 decideix disputar-los l'espai polític formalitzant el seu partit: Reagrupament Socialista i Democràtic de Catalunya

de la II Guerra Mundial i l'aparició del bloc de l'Est: «sense eleccions, sense control de garantia dels drets humans, amb un sistema econòmic ineficient, sense llibertats sindicals reals, pitjors condicions, menys desenvolupament...» per aquest tipus de declaracions, fou titllat d'agent de la CIA, de burgès i vividor, per una part dels partits antifranquistes —i marxistes— d'aquella època.

Al 1959, el Sozialdemokratische Partei Deutschlands (SPD) [Partit Socialdemòcrata Alemany] acordava l'abandonament del marxisme en el seu Congrés de Bad Godesberg, amb la famosa frase de Willy Brandt (1913-1992): «lliure iniciativa, tota la que sigui possible; planificació, tota la necessària». I en aquells anys, la II Internacional Socialista va aprovar la declaració de Frankfurt on substituïa la idea de la propietat pública dels mitjans de producció per la de democràcia econòmica i estat del benestar.

Pallach s'imbuí d'aquest pensament i va mantenir, sempre, una magnífica relació amb els líders socialdemòcrates alemanys com Willy Brandt, Helmut Schmidt (1918-2015), Hans

Matthöfer (1925-2009), així com també amb els altres principals líders europeus des del suec Olof Palme (1927-1986), el francès François Mitterrand (1916-1996) o l'anglès Harold Wilson (1916-1995).

Retorn i Reagrupament

Amarat de la política que l'esquerra feia des dels governs democràtics de l'Europa Occidental, Pallach retorna a Catalunya amb la clara intenció de crear-ne el mirall català, després de perdre el control del MSC en quedar-se en minoria davant dels que defensaven una aliança amb els comunistes. El 1969 s'instal·la novament a Figueres i intenta impartir classes a Roses. És detingut i empresonat. Un any després treballa en la seva tesi doctoral i fa classes a l'institut de Girona. Més tard, a la Universitat Autònoma de Barcelona, ajudarà a la creació del Departament de Ciències de l'Educació. Publica *Instituts pilot i reforma de l'ensenyament mitjà*, premiat i llegit per molts educadors, i comença a ser conegut per la seva vessant de pedagog, de la qual n'esdevindrà un referent. Pallach però, des del seu retorn a

Catalunya i la seva entrada a la Universitat, no deixa la política al marge. Després de recórrer Catalunya per carreteres en mal estat, en horari nocturn, de reunions i reunions a cases particulars, de constatar les diferències amb altres formacions socialistes el 1974 decideix disputar-los l'espai polític formalitzant la creació del seu partit: Reagrupament Socialista i Democràtic de Catalunya (RSDC). En el naixement d'aquest espai socialista no-marxista del Reagrupament tingueren papers rellevants Heribert Barrera (1917-2011) que hi va participar amb el seu sector d'ERC; un grup anomenat Socialistes Demòcrates de Catalunya, de base cristiana; persones properes a Pallach des del MSC com Joan Tapia (1946), Amadeu Cuito (1936) o Rudolf Guerra (1935); el Bloc Popular de les Terres de l'Ebre amb Manel Lladonosa (1946) i Joaquim Arana (1936-1995); i persones com Josep Verde Aldea (1928-2017), Joan Majó (1939), Joan Comas (1936) o Joan Paredes (1932-2016), entre d'altres. Aquests moviments es produïen just quan el règim franquista agonitzava compassadament amb el seu capdavanter, el dictador Francisco Franco (1882-1975). La conflictivitat era

El líder socialdemòcrata intentava demostrar que estava preparat per a encapçalar la nova etapa, i sobretot, per a liderar la branca de pensament socialista de l'oposició antifranquista

creixent; els pagesos creaven el seu sindicat, Unió de Pagesos; i el règim continuava amb la repressió contra l'oposició democràtica. Un atemptat d'ETA acabava amb la vida de l'almirall i president del govern franquista Luis Carrero Blanco (1903-1973).

A Portugal els militars afavorien la revolució dels clavells acabant així amb la dictadura salazarista (1889-1970). Les forces antifranquistes espanyoles s'agrupaven a la —*Junta Democrática de España*; i uns anys abans, les catalanes ho havien fet a l'Assemblea de Catalunya. Tanmateix Pallach, en aquest àmbit, i a partir de la pròpia vivència, mirava amb reserves els intents del PCE i del PSUC de monopolitzar la lluita contra la dictadura.

Al Pallach madur el caracteritzaven unes posicions en la política del tardofranquisme i de la transició inacabada que poden vincular-se clarament a la seva biografia però que demostren —també— la seva coherència, l'arrelament a les seves conviccions i a les renúncies que, sovint, exigeix la pròpia integritat. Pallach escrivia de manera sovintejada a la premsa vigilada i censurada de l'època amb el pseudònim «Des-

clot». Resseguir els seus articles és un estudi de recerca de l'anàlisi dels canvis que s'anaven produint en uns temps decisius.

Definició dels espais polítics a Catalunya

Sempre que parlem dels líders catalans que protagonitzaren la Transició cal fer referència a les jornades que amb el títol genèric de «Les terceres vies a Europa» —juny de 1975—, que van permetre escoltar les diferents propostes per una Catalunya autogovernada en democràcia a personatges que fins aleshores havien parlat en reunions semiclandestines i amagades. Les conferències realitzades en el saló d'actes de l'Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona, van suposar un gran esdeveniment, seguides per multitud de persones.

Aquell moment defineix clarament el ventall de forces polítiques que protagonitzaran la transició. Hi intervenen Anton Cañelles (1923-2006), per Unió Democràtica de Catalunya; Josep Solé Barberà (1913-1988) pel Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC); Josep Pallach pel

Reagrupament Socialista i Democràtic; Joan Raventós per Convergència Socialista de Catalunya; Ramon Trias Fargas (1922-1989) per Esquerra Democràtica i Jordi Pujol (1930) per Convergència Democràtica.

A l'hora d'escollir el tema que volia posar a consideració dels ciutadans de Catalunya, Josep Pallach va triar un títol per a la seva conferència en el que insistia en els models ja vigents en determinats estats europeus i on sempre va emmirallar-se: «Socialisme democràtic a Europa». Eren temps d'apassionada desorientació, i no obstant això, el mes de gener de 1976 el partit que havia impulsat Pallach va convocar el seu segon congrés i va aprovar un detallat programa de govern amb més de seixanta mesures de reforma política i econòmica. El document també recollia les primeres decisions que caldria prendre en matèria social, cultural i educativa. El líder socialdemòcrata intentava demostrar que estava preparat per a encapçalar la nova etapa i, sobretot, per a liderar la branca de pensament socialista en aquella oposició franquista que ja es feia molt present en les setmanes posteriors a la mort del dictador Franco.

Tots els protagonistes de les diferents branques del socialisme a Catalunya volien unificar aquest espai polític i tots volien liderar l'espai sumat

Destacava en els documents congressuals del Reagrupament la defensa dels valors del socialisme i la importància de les llibertats individuals i col·lectives. Proclamava la necessitat d'una ampla capacitat d'autogovern per a Catalunya i l'organització federal d'Espanya. També la permanent defensa de fórmules d'organització del treball —i de l'economia— que havien tingut una important tradició a la Catalunya del primer terç del segle XX com eren les cooperatives, els sindicats, l'organització autogestionada, una economia col·laborativa i la municipalització dels espais comunals.

Pugna per l'espai socialista

Sovint s'afirma que l'esquerra tendeix a centrar-se en allò que diferencia cada sector, en lloc de centrar-se en el que els uneix. Durant aquell període de definició del sistema de partits, a Catalunya hi convivia tres formacions que es disputaven ser el referent del socialisme.

El PSOE era la formació socialista reconeguda a l'Estat espanyol per la

Internacional Socialista, i va mantenir la seva referència d'adhesió als principis marxistes com a mètode d'anàlisi fins al 1979. A Catalunya comptava amb la Federació catalana, liderada per Josep Maria Triguinier (1943).

Per altra banda, hi havia una gran competència entre el PSC-C, liderat per Joan Reventós (1927-2004) i Raimon Obiols (1940); i el que a partir de 1976 va anomenar-se PSC-R —R, de Reagrupament, la formació de Pallach—, un canvi de nom que buscava competir amb el PSC-C pel lideratge i que va comportar la sortida del grup d'Esquerra Republicana. Aquesta competència entre el Congrés i el Reagrupament era de lideratge, evidentment, però també tenia a veure amb l'aproximació dels primers a tesis properes als comunistes, de les quals Pallach abominava des de feia molts anys.

Unificació de l'espai socialista i lluita per liderar-lo

Tots els protagonistes de les diferents branques del socialisme a Catalunya volien unificar l'espai

polític. Tots eren conscients de les matrius de tota mena que hi havia entre les persones que participaven en els debats d'aleshores dins de l'espai socialista: humanistes, cristians, llibertaris, marxistes, estatistes, internacionalistes, catalanistes, autogestionaris, federalistes, independentistes. Tots, des de Reventós i Obiols, a Triguinier i Ramos i fins a Pallach, volien la unificació i tots volien liderar l'espai sumat, confiant en convertir-se en una força política decisiva a Catalunya.

A Pallach la història li ha atorgat una actitud dialogant i pactista, però com les altres formacions, buscava sumar seguidors i esdevenir la fracció més nombrosa abans que es produís la unificació que tots sabien que seria inevitable si s'aconseguia la convocatòria d'eleccions en condicions de sufragi homologable. Però l'espai d'esquerres antifranquista seguia organitzat a l'entorn d'un PSUC molt fort i un esmicolament de grups d'extrema esquerra que feia difícil agrupar-los, perquè tots volien capitalitzar el suport dels «rupturistes» però s'havien endinsat en una dinàmica de lluites internes que els portaria a la irrellevància.

Una de les grans potencialitats de Pallach eren els seus vincles europeus, el que li permetia defensar que era possible un socialisme català plenament sobirà

Primers dies de 1977, derrota i mort de Josep Pallach

El 1977 és un any clau per a la història política recent. Convençut de la proximitat d'una convocatòria electoral, els primers dies de l'any el Reagrupament convoca el seu tercer congrés per tal de deixar escrites les seves idees força. Entre elles: el socialisme per repartir la riquesa i acabar amb la pobresa; culturitzar els obrers com el camí més sòlid per a la seva emancipació; introduir una nova pedagogia que formés ciutadans lliures; i l'autogovern de Catalunya, que associava a un nacionalisme d'alliberament i que cercava l'estructura federal d'Espanya i la unió dels pobles ibèrics.

Una de les grans potencialitats de Pallach, com hem dit anteriorment, eren els seus vincles europeus, aquest fet, per si algú en dubtava, va quedar palès en aquest Congrés on el Reagrupament va lluir una gran presència de representants dels principals partits socialdemòcrates europeus així com sindicalistes de les principals centrals internacionals. Van enviar cartes des de Willy Brandt de l'SPD, Mario Soares (1924-2017)

del PS portuguès així com François Mitterrand del PS francès. Malgrat no ser reconegut com a membre d'Internacional Socialista, aquest suport explícit de l'espai socialdemòcrata europeu validava la seva aposta, reforçava el seu anticomunisme i li permetia defensar que era possible un socialisme català plenament sobirà, vinculat directament amb el socialisme europeu.

El gran èxit de Pallach en aquell congrés fou la reclamació del retorn immediat del president de la Generalitat a l'exili, Josep Tarradellas (1899-1988). Malgrat antigues disputes durant els anys de l'exili, Tarradellas confiava tant en Pallach que li va demanar que la salutació, que com a president exiliat havia de llegir en aquell congrés, l'escriuís el propi Pallach. Aquesta connexió va fer que Pallach fos titllat de ser massa «tarradellista» i de diluir la seva ambició de presidir la Generalitat.

Però aquell congrés, amb el lema: «El Socialisme Democràtic per la Generalitat», també fou el de la derrota de Pallach, perquè com a president del Partit Socialista de Catalunya-Reagrupament va haver

de presenciar com en l'apartat de la unitat dels socialistes catalans, perdria la seva proposta en benefici de la que havien redactat Raimon Martínez Fraile (1947-2015) i Òscar Leblanc, on s'explicitava una crida a la unitat socialista que Pallach considerava massa evident, massa incondicional, massa precipitada, i que —sobretot— considerava que els debilitava. Com a bon amic de Josep Tarradellas, en la cloenda del congrés va ignorar la derrota i va fer un discurs d'estadista: «amb aquest programa per a governar Catalunya la propera setmana aniré a Madrid a presentar-lo a Felipe González, i a Bonn a veure Willy Brandt; el món ha de saber que estem a punt». Ja no hi aniria. El dimarts onze de gener, Pallach moria. Només tenia 56 anys.

Eleccions sense Pallach

El 15 de juny del 1977 hi hagueren eleccions generals i la formació que havia liderat Pallach, després del gran debat sobre la unitat socialista que s'havia produït el mes de gener, i que no havia arribat a un acord, va presentar-se integrant el «Pacte

A les eleccions de 1977 la formació que havia liderat Pallach va presentar-se integrant el «Pacte Democràtic per Catalunya»

Democràtic per Catalunya», conjuntament amb Esquerra Democràtica que liderava Trias Fargas, CDC que liderava Jordi Pujol i que llavors es reclamava socialdemòcrata, i el suport del Front Nacional.

Aquesta coalició va ser molt breu i va dividir-se poc després: CDC s'uniria a Unió Democràtica i absorbiria el partit de Trias Fargas per a crear CiU; i el PSC-R va iniciar el seu camí cap a la unificació socialista. Fou en el 5è congrés del Reagrupament el 1979, quasi dos anys després de la mort de Pallach, que Reagrupament acordà la unificació amb PSC-C i la Federació Catalana del PSOE.

I si...

S'han fet moltes especulacions del que hauria passat si Josep Pallach no hagués mort sobtadament aquell mes de gener de 1977. Però són especulacions i els fets que configuren la història no es poden, o no s'haurien de reescriure. No podem parlar pels morts; els que ho fan s'apropien d'un pensament, que com tots els dels vius, està subjecte a la conjuntura. El que podem afirmar és

que Catalunya va perdre en els dies decisius de la Transició un pensador lúcid, un lluitador incansable, un pedagog avantguardista, un líder social i un socialdemòcrata convençut.

Des del meu record llunyà, des de la mirada jove i inexperta d'aleshores, he volgut explicar en aquest article que Josep Pallach fou un home de forta personalitat i conviccions, avançat al seu temps tant pel que fa al pensament sobre el paper d'Europa, el de la pedagogia en les societats avançades, i el de les institucions públiques en la vida dels ciutadans: importants per a l'organització col·lectiva, però no per a substituir la iniciativa d'organitzacions socials amb compromís col·lectiu. Catalanista, socialista, sobiranista, europeista, internacionalista. Així era Josep Pallach. ■

■ Bibliografia

MEROÑO, Pere. *Josep Pallach*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2009.

MEROÑO, Pere. *Josep Pallach, la història d'un líder*. Barcelona: Edicions 62, 1997.

RUBIOL, Glòria. *Josep Pallach i el Reagrupament*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.